

Cechy osobowości osób zażywających substancje halucynogenne mierzone kwestionariuszem NEO-PI-R

Personality traits of users of hallucinogens assessed by administering the NEO-PI-R questionnaire

Paweł Izdebski, Łukasz Kubacki

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Instytut Psychologii

Abstract – Introduction. Hallucinogens belong to a very specific group of psychoactive substances. They cause deep changes in perception, thinking and mood in humans, and simultaneously they have rather little physiological influence – they are characterized by low toxicity. Their users often declare that these substances may be used for personal and spiritual growth. However, when they are used they can cause severe panic attacks and even acute psychotic responses, and their irresponsible use may lead for long lasting negative mental consequences. The distinctness of hallucinogens from other groups of psychoactive substances may lead to group specific use.

Method. The study group consisted of 43 individuals with self-reports of psychoactive substance use. Some of them were assessed face to face, some of them used Internet Web page *talk.hyperreal.info*. and were assessed via Internet. Participants answered a survey and the NEO-PI-R Personality Inventory. Their results were compared with norms for the NEO-PI-R for Polish population.

Discussion of results. Users of hallucinogens have been characterized by higher levels of Openness to experience and lower Conscientiousness in comparison to norms. They also showed lower levels of Extraversion and Agreeableness. Higher Openness to experience is characteristic for users of hallucinogens. Curiosity of the world and interests in the diversity of experiences have been main motives of use of hallucinogens in the researched group.

Key words: hallucinogens, personality traits, NEO-PI-R questionnaire

Streszczenie – Wprowadzenie. Substancje halucynogenne to bardzo specyficzna grupa środków psychoaktywnych. Wywołują one głębokie zmiany w percepcji, myśleniu i nastroju człowieka, wywierając jednocześnie niewielki wpływ fizjologiczny na organizm – cechują się niską toksycznością. Ich użytkownicy często deklarują, że środki te mogą służyć rozwojowi osobistemu czy duchowemu. Jednak w trakcie ich działania mogą wystąpić poważne napady lękowe czy nawet ostre reakcje psychotyczne i ich zażywanie może prowadzić do długotrwałych negatywnych następstw psychicznych. Odmienność środków halucynogennych od innych grup substancji psychoaktywnych może przyciągać do ich zażywania także pewną specyficzną grupę osób.

Metoda. Przebadano 43 osoby deklarujące zażywanie substancji psychoaktywnych, część była badana bezpośrednio, a część to użytkownicy forum internetowego *talk.hyperreal.info*. Badani wypełniali Inwentarz Osobowości NEO-PI-R oraz ankietę dotyczącą zażywania substancji psychoaktywnych. Wyniki porównano z próbą normalizacyjną dla polskiej populacji.

Badanie finansowane ze środków własnych

Dyskusja wyników. Użytkownicy halucynogenów charakteryzowali się wyższą Otwartością na doświadczenie i niższą Sumiennością w porównaniu do norm, oraz niższą Ekstrawertycznością i Ugodowością. Wysoka Otwartość na doświadczenie jest charakterystyczna dla użytkowników halucynogenów. Przede wszystkim ciekawość świata i zainteresowanie różnorodnością doświadczeń motywują osoby z badanej grupy do zażywania substancji halucynogennych.

Słowa kluczowe: halucynogeny, cechy osobowości, kwestionariusz NEO-PI-R

WSTĘP

Substancje halucynogenne to bardzo specyficzna grupa środków psychoaktywnych. Można je opisać jako „substancje chemiczne, które w dawkach nietoksycznych wywołują zmiany funkcji poznawczych człowieka, tj. percepcji i myślenia, a także nastroju, bez cech splątania, utraty pamięci lub dezorientacji co do własnej osoby, miejsca i czasu” (1: 135). Nazwa „halucynogenne”, choć stosowana najczęściej w literaturze naukowej, jest nieco myląca, ponieważ środki te rzadko wywołują prawdziwe halucynacje, czyli spostrzeżenia zmysłowe rzeczy, które nie istnieją w rzeczywistości (2). Szeroko rozpowszechnione w kulturze masowej określenie – substancje psychodeliczne, czyli w wolnym tłumaczeniu „objawiające umysł” – jest być może bardziej trafne, ponieważ środki te wywołują swego rodzaju niespecyficzną intensyfikację wszelkich stanów umysłowych (3).

Pod względem budowy chemicznej środki halucynogenne można podzielić na dwie grupy alkaloidów: tryptaminy i fenetylaminy (4, 5). Wszystkie substancje z tych grup są agonistami receptorów serotoninowych, w szczególności receptorów 5-HT_{2A} (5, 6). Najprawdopodobniej to ten mechanizm odpowiada w głównej mierze za ich głęboki wpływ na myślenie, percepcję i emocje człowieka. Do najczęściej stosowanych obecnie halucynogenów należą: dietyloamid kwasu D-lizergowego – LSD, psylocyna i psylocybina (występujące w grzybach halucynogennych), a także stosunkowo nowsze i mniej poznane, często dopuszczane do legalnej sprzedaży fenetylaminy (np. 2-CE, 2-CP, DOC) i tryptaminy (np. 4-HO-MET, 4-ACO-DMT).

Substancje halucynogenne były stosowane od zarania dziejów przez większość społeczności pierwotnych w obrzędach religijnych, rytuałach i ceremoniach (7). W historii najnowszej miały one największą popularność wraz z rozkwitem kontrkultury młodzieżowej w latach 60. i początku lat 70. XX wieku w USA. Obecnie ich zażywanie nie jest zbyt powszechne. W Polsce w badaniach z 2006 roku przynajmniej raz w życiu zażycie grzybów halucynogennych deklarowało 1% badanych w wieku 15–64 lata, zaś LSD – 0,9% badanych (8). Większość z tych osób nie zalicza się do aktualnych użytkowników tych substancji, gdyż w ciągu ostatnich 12 miesięcy zażywało te środki zaledwie 0,1% badanych. Halucynogeny, podobnie jak inne substancje psychoaktywne, zażywane są częściej przez mężczyzn i w młodszych grupach wiekowych.

Środki halucynogenne bardzo wyróżniają się spośród innych substancji psychoaktywnych. Ich działanie jest zwykle bardzo zmienne, indywidualne i w dużej mierze zależne od szeregu czynników określanych jako nastawienie (osobowość, stan

psychiczny, oczekiwania) i otoczenie (warunki zewnętrzne) (9). Rzadko wywołują one prosty stan przyjemności, zrelaksowania czy miłego odurzenia. Ludzie pragną je zażywać raczej z powodu skomplikowanych efektów psychologicznych, które wywołują. Użytkownicy halucynogenów często twierdzą, że zażywają je w celu rozwoju osobistego lub duchowego i dla lepszego zrozumienia siebie i świata (5). Z tych powodów zażywanie tych środków na ogół nie ma charakteru ciągłego lub chronicznego. Nie wywołują one uzależnienia fizycznego czy syndromu odstawiennego, mają też niski potencjał uzależnienia psychicznego, nie wywołując głodu czy przymusu zażywania (4, 5, 10).

Zażywanie substancji halucynogennych niesie za sobą jednak zupełnie innego rodzaju zagrożenia. Upośledzona zdolność do oceny rzeczywistości w trakcie ich działania może prowadzić do podejmowania niebezpiecznych aktywności, wypadków czy nawet śmierci. Choć bardzo rzadko, zdarzały się przypadki ludzi w stanie intoksykacji halucynogenami wyskakujących przez okno, przekonanych, że potrafią latać (2). W trakcie działania tych środków mogą także występować tak zwane „złe podróże” (*bad trips*), czyli stany podobne do napadów lęku panicznego lub w poważniejszych przypadkach – nawet do ostrych reakcji psychotycznych (2). Innym następstwem zażywania halucynogenów mogą być tzw. „flashbacki” (*flashbacks*), czyli nawracające (już po przeminięciu działania środka) efekty przypominające te obecne podczas intoksykacji halucynogenami (11). Zażywanie substancji halucynogennych może także wywoływać przedłużone negatywne reakcje psychiczne. Istnieją doniesienia o związku stosowania halucynogenów z wystąpieniem psychozy. Przypadki takie są jednak niezwykle rzadkie i prawdopodobnie zażywanie halucynogenów może raczej przyspieszyć czy ułatwić rozwój psychozy u osób z już istniejącymi problemami psychicznymi, niż bezpośrednio spowodować psychozę u zdrowych osób (12).

Opisana odmienność środków halucynogennych od innych grup substancji psychoaktywnych może przyciągać do ich zażywania specyficzną grupę osób. W literaturze zagranicznej istnieje jednak bardzo niewiele badań dotyczących osobowości użytkowników halucynogenów. W badaniach przeprowadzonych za pomocą kwestionariusza osobowości EPQ (*Eysenck Personality Questionnaire*), osoby nadużywające halucynogeny cechowały się istotnie wyższym poziomem Neurotyzmu i Psychotyzmu od grupy kontrolnej (13). Natomiast badania przeprowadzone z użyciem kwestionariusza osobowości NEO-FFI pokazały, iż użytkownicy halucynogenów cechowali się przede wszystkim wyższym poziomem Otwartości na doświadczenie, zaś w mniejszym stopniu obniżonym poziomem Ugodowości i Sumienności (14). Z drugiej strony, istnieją także doniesienia mówiące o tym, że zażywanie halucynogenów może wywierać głęboki wpływ na postawy, światopogląd, hierarchię wartości czy nawet osobowość ich użytkowników (15–18). Co ciekawe, w subiektywnym odbiorze użytkowników halucynogenów są to najczęściej zmiany pozytywne.

Celem niniejszego badania było określenie różnic między osobami używającymi substancji halucynogennych a osobami nieużywającymi tych substancji w poziomie cech osobowości w modelu pięcioczynnikowym. Drugim celem badania było ustalenie motywów spożywania substancji halucynogennych.

MATERIAŁ I METODA

Materiał badawczy zebrano pomiędzy wrześniem 2010 roku a kwietniem 2011 roku. Spośród użytkowników forum internetowego *talk.hyperreal.info* (poświęconego substancjom psychoaktywnym) zebrano 43 ochotników chcących wziąć udział w badaniu i deklarujących zażywanie substancji halucynogennych. Wszyscy badani wypełniali Inwentarz Osobowości NEO-PI-R oraz ankietę dotyczącą zażywania substancji psychoaktywnych (załącznik 1). Autorami oryginalnej wersji NEO-PI-R są Paul T. Costa Jr i Robert R. McCrae. Inwentarz zawiera 240 twierdzeń i umożliwia pomiar pięciu czynników osobowości (zgodnie z Pięcioczynnikowym Modelem Osobowości – PMO¹ stworzonym przez autorów oryginalnej wersji inwentarza) oraz sześciu składników w obrębie każdego z nich. Jak podaje Siuta (19), autor polskiej adaptacji kwestionariusza NEO-PI-R, posiada ona zadowalające charakterystyki psychometryczne – alfy Cronbacha: dla skali Ugodowości – 0,81, a dla pozostałych skal współczynniki są podobne (0,85–0,86). Większość podskal NEO-PI-R charakteryzuje się współczynnikami zgodności wewnętrznej w granicach od 0,60 do 0,70, osiem podskal ma współczynniki niższe, a podskale Skłonność do rozczulania i Dążenie do osiągnięć, które charakteryzują się niewystarczającą rzetelnością – alfa Cronbacha mniejsza niż 0,5. Test komputerowy przesłany drogą elektroniczną wypełniły 24 osoby, natomiast 19 osób przebadanych zostało w Bydgoszczy w obecności prowadzącego badanie. Wszystkie osoby zostały poinformowane o anonimowości badania oraz otrzymały instrukcję, aby testy wypełniać samodzielnie, szczerze i w miarę możliwości bez robienia przerw. Rolę grupy kontrolnej pełniła próba normalizacyjna (dopasowana wiekiem i płcią) przebadana przez autora polskiej wersji kwestionariusza NEO-PI-R.

Uczestnikami badania było 10 kobiet i 33 mężczyzn w wieku od 18 do 36 lat. Średnia wieku badanych wyniosła ok. 22 lata. 4 osoby miały wykształcenie podstawowe, 31 – średnie, zaś 8 – wyższe. Badani zaczęli zażywać narkotyki średnio w wieku 16 lat i 10 miesięcy, zaś ich pierwszy kontakt z substancjami halucynogennymi nastąpił średnio w wieku 18 lat i 8 miesięcy. Najwięcej, bo aż 49% badanej grupy twierdzi, że zażywa halucynogeny kilka razy do roku. Spożywa te środki średnio raz na miesiąc 30% osób, mniej więcej raz na tydzień – 17%, zaś raz na rok – 4%. Najbardziej popularnym narkotykiem w badanej próbie okazała się marihuana – jej zażywanie deklarowali wszyscy badani. Spośród klasycznych halucynogenów, najczęściej zażywane były halucynogenne fenetylaminy, które zażywa 65% grupy, 58% deklarowało zażywanie halucynogennych tryptamin, a 55% badanych przynajmniej raz zażywało LSD; taka sama część grupy konsumowała grzyby halucynogenne.

W badaniu oceniono:

- cechy osobowości zgodne z pięcioczynnikowym modelem Costy i McCrae – mierzone Inwentarzem Osobowości NEO-PI-R – Neurotyczność, Ekstrawer-

¹ Opis Pięcioczynnikowego Modelu Osobowości Costy i McCrae'a znajduje się w wydanych w ostatnich latach w Polsce podręcznikach psychologii, np. Doliński, Strelau (red.) (2007) Psychologia, tom 1, GWP.

tyczność, Otwartość na doświadczenie, Ugodowości i Sumiennność, a także ich składniki;

- zażywanie substancji halucynogennych – określone na podstawie deklaracji osób badanych;
- motyw zażywania substancji halucynogennych – na podstawie ankiety.

Do oceny istotności różnic pomiędzy cechami osobowości użytkowników halucynogenów a próbą normalizacyjną wykorzystano test t-Studenta dla prób niezależnych. Badane zmienne miały rozkłady normalne. Obliczeń dokonano za pomocą programu STATISTICA 8.

WYNIKI

Osoby zażywające substancje halucynogenne różnią się w zakresie cech osobowości od ogólnej populacji (patrz tab. 1). Najsilniejsze różnice dotyczą Otwartości na doświadczenie: grupa badanych osiągnęła znacznie wyższe wyniki od przewidzianych norm zarówno w pełnej skali, jak i we wszystkich podskalach tego czynnika. Średni wynik dla wszystkich badanych ($M = 138,93$; $SD = 20,88$) to zgodnie z normami dla mężczyzn i dla kobiet, dla odpowiedniej grupy wiekowej wynik wskazujący na osiągnięcie 8 stena.

Bardzo wyraźne różnice występują także w Sumienności. Badane osoby cechują się znacząco niższym poziomem tej cechy niż populacja ogólna; w tej grupie niższy jest także poziom pięciu podskal Sumienności: Kompetencji, Skłonności do porządku, Obowiązkowości, Dążenia do osiągnięć i Samodyscypliny.

Grupa badanych osiągnęła także istotnie niższe w stosunku do norm wyniki na skali Ekstrawertyczności, jak i jej dwóch podskalach: Towarzyskości i Aktywności. Jednakże w podskali Emocje pozytywne grupa badana cechuje się wyższym wynikiem.

Badane osoby cechują się także niższą w porównaniu z normami ogólną Ugodowością; osiągają niższe wyniki na jej dwóch podskalach: Altruizmu i Skromności.

Brak istotnych statystycznie różnic stwierdzono natomiast w poziomie Neurotyczności. Grupa badanych osiągnęła jednak wyższe od przewidzianych norm wyniki w jednej podskali tego czynnika: Impulsywności.

Uczestnicy badania odpowiadali także na pytanie dotyczące powodów, z jakich zażywają substancje halucynogenne. Na podstawie analizy treści odpowiedzi te zostały zaklasyfikowane do kilku kategorii (patrz tab. 2).

Największa część badanych, 70% twierdzi, że zażywa halucynogeny w ramach szeroko pojętego rozwoju osobistego. Są oni przekonani, że stosowanie tych środków przyczynia się do długotrwałych pozytywnych zmian w ich życiu. Dobrze ilustruje to jedna z wypowiedzi: *Zażywam je bo posiadają ogromny potencjał rozwijający świadomość, niesamowicie zachęcają do praktyk samodoskonalających człowieka. (...) Wiele poznania siebie zawdzięczam tym boskim substancjom. Uwolniły mnie z wielu ograniczeń (przede wszystkim na poziomie emocji, wyleczyły z depresji), ukazały wiele możliwości, właściwie nieskończoną przestrzeń możliwości.* Część badanych

Tabela 1.

Porównanie średnich wyników dla czynników osobowości mierzonych testem NEO-PI-R i ich składników w grupie badanych z normami. Różnice istotnie statystycznie wyłuszczone ($n = 43$, $df = 84$)
Comparison of mean results of personality factors assessed with NEO-PI-R and their subscales in the research group and norms. Statistically significant differences in bold ($n = 43$, $df = 84$)

	Badani <i>Participants</i>		Normy <i>Norms</i> $n = 43$	t	p
	$n = 43$	SD			
Neurotyczność <i>Neuroticism</i>	91,37	28,91	89,50	0,42	0,68
N1 Lęk <i>Anxiety</i>	15,40	6,59	15,27	0,13	0,90
N2 Agresywna wrogość <i>Angry Hostility</i>	13,47	6,06	13,57	-0,11	0,91
N3 Depresyjność <i>Depression</i>	16,12	7,30	15,03	0,97	0,34
N4 Nadmierny samokrytycyzm <i>Self Consciousness</i>	16,47	5,33	16,03	0,52	0,60
N5 Impulsywność <i>Impulsiveness</i>	18,07	4,91	15,83	2,93	0,004
N6 Nadwrażliwość <i>Vulnerability</i>	11,86	6,23	11,97	-0,11	0,91
Ekstrawertyczność <i>Extraversion</i>	101,60	22,99	111,73	-2,87	0,005
E1 Serdeczność <i>Warmth</i>	19,12	5,70	20,73	-1,85	0,07
E2 Towarzyskość <i>Gregariousness</i>	13,14	6,57	17,66	-4,50	0,00002
E3 Asertywność <i>Assertiveness</i>	14,30	4,59	14,20	0,15	0,88
E4 Aktywność <i>Activity</i>	16,19	5,67	18,66	-2,85	0,006
E5 Poszukiwanie doznań <i>Excitement seeking</i>	17,44	5,03	17,76	-0,40	0,69
E6 Emocje pozytywne <i>Positive Emotions</i>	21,40	5,67	18,43	3,28	0,001
Otwartość na doświadczenie <i>Openness to experience</i>	138,93	20,88	108,22	9,09	0,000001
O1 Wyobraźnia <i>Fantasy</i>	23,35	6,10	17,06	6,58	0,000001
O2 Estetyka <i>Aesthetics</i>	23,05	4,71	16,66	8,09	0,000001
O3 Uczucia <i>Feelings</i>	23,49	5,74	19,99	3,85	0,0002
O4 Działania <i>Actions</i>	18,47	4,92	15,59	3,79	0,0003
O5 Idee <i>Ideas</i>	24,95	4,51	17,83	10,08	0,000001
O6 Wartości <i>Values</i>	25,63	3,62	18,59	12,50	0,000001
Ugodowość <i>Agreeableness</i>	101,16	24,37	109,24	-2,16	0,03
U1 Zaufanie <i>Trust</i>	17,51	7,18	17,57	-0,05	0,96
U2 Prostolinijność <i>Straightforwardness</i>	17,49	6,56	17,10	0,38	0,70
U3 Altruizm <i>Altruism</i>	18,74	4,99	20,43	-2,21	0,03
U4 Ustępliwość <i>Compliance</i>	14,77	4,56	15,34	-0,81	0,42
U5 Skromność <i>Modesty</i>	14,70	6,01	18,03	-3,60	0,0005
U6 Skłonność do rozczulania się <i>Tender mindedness</i>	17,95	5,26	18,57	-0,77	0,44
Sumiennność <i>Conscientiousness</i>	93,91	22,31	113,38	-5,71	0,000001
S1 Kompetencja <i>Competence</i>	17,37	4,61	19,27	-2,68	0,008
S2 Skłonność do porządku <i>Order</i>	14,84	6,20	18,73	-4,11	0,00009
S3 Obowiązkowość <i>Dutifulness</i>	17,91	4,90	20,87	-3,94	0,0002
S4 Dążenie do osiągnięć <i>Achievement striving</i>	15,12	5,08	19,73	-5,94	0,000001
S5 Samodyscyplina <i>Self-discipline</i>	14,19	4,89	18,57	-5,88	0,000001
S6 Rozwaga <i>Deliberation</i>	14,49	3,94	15,41	-1,51	0,13

Tabela 2.

Powody zażywania substancji halucynogennych w grupie badanych (n = 43)

Reasons for use of hallucinogens in a research group (n = 43)

Powody <i>Reasons</i>	n	%
Rozwój osobisty <i>Personal growth</i>	30	69,8
Wgląd w siebie lub naturę świata czy innych ludzi <i>Insight in one's self or the nature of the world or other people</i>	18	41,9
Spojrzenie z innej perspektywy <i>Looking from different perspective</i>	14	32,6
Właściwości terapeutyczne <i>Therapeutic characteristics</i>	10	23,2
Zwiększenie kreatywności <i>Increase of creativity</i>	9	20,9
Zwiększenie satysfakcji życiowej <i>Increase of life-satisfaction</i>	7	16,3
Przyjemność, rozrywka <i>Pleasurement, amusement</i>	19	44,2
Chęć doświadczenia innego stanu świadomości <i>Wish to experience an altered state of consciousness</i>	11	25,6
Przeżycia mistyczne, duchowe <i>Mystic, spiritual experiences</i>	11	25,6
Doznania estetyczne, zmysłowe <i>Aesthetic, sensual sensations</i>	9	20,9
Ciekawość <i>Curiosity</i>	8	18,6

podkreśla, że ich zdaniem halucynogeny pomagają w uzyskaniu wglądu w siebie, naturę świata czy innych ludzi, pozwalają spojrzeć na siebie i świat z innej perspektywy, a także posiadają właściwości terapeutyczne, zwiększają kreatywność i poczucie satysfakcji życiowej.

Drugim najczęściej wymienianym powodem zażywania halucynogenów wśród badanych jest dostarczanie przez nie przyjemności, zabawy czy też rozrywki. Ponad 40% osób (44%) twierdzi, że jest to dla nich przynajmniej jeden z powodów stosowania tych środków. Blisko 26% osób zażywa substancje halucynogenne, między innymi, dla doświadczeń duchowych czy też mistycznych, jakie mogą one wywoływać. Taka sama część badanych zażywa halucynogeny, aby doświadczyć odmiennego stanu świadomości, czegoś innego od codzienności lub nawet uciec od rzeczywistości. Dla 21% osób jednym z powodów stosowania halucynogenów są wywoływane przez nie doznania estetyczne i zmysłowe, zaś niecałe 19% osób przyznaje, że w pewnej mierze kieruje nimi ciekawość.

DYSKUSJA

Wyniki przeprowadzonego badania pokazują, iż osoby zażywające substancje halucynogenne różnią się poziomem cech osobowości od osób nie zażywających narkotyków.

Użytkownicy halucynogenów cechują się skrajnie podwyższoną Otwartością na doświadczenie. Jest to zgodne z badaniami zagranicznymi (14). Prawdopodobnie wysoka Otwartość na doświadczenie jest charakterystyczna wyłącznie dla osób stosujących środki halucynogenne, a także marihuanę (20, 21, 22), której działanie

w niektórych aspektach przypomina działanie halucynogenów. Cecha ta wiąże się z ciekawością świata, zainteresowaniem różnorodnością doświadczeń, dążeniem do prowadzenia bogatego życia wewnętrznego i zewnętrznego. Wydaje się, że Otwartość na doświadczenie może być silną motywacją do zażywania halucynogenów, które wywołują bardzo niecodzienne zmiany w percepcji, nastroju i myśleniu. Doznania takie, w opinii wielu użytkowników halucynogenów, pozwalają spojrzeć na rzeczywistość z innej perspektywy i mogą być pożądane przez ludzi o wysokiej Otwartości na doświadczenie. Nie można jednak wykluczyć, że przynajmniej w pewnym stopniu występuje także odwrotna zależność: skomplikowany efekt psychologiczny wywołany działaniem halucynogenów – wrażenie poszerzenia perspektyw czy szczególnego wglądu pod ich wpływem – może wpływać na subiektywne poczucie zwiększenia Otwartości na doświadczenie użytkowników tych substancji.

W porównaniu do norm, osoby zażywające halucynogeny cechują się też znacznie niższą Sumiennością oraz obniżoną Ugodowością. Rezultaty te są zgodne z wynikami poprzednich badań (13, 14). Osoby o niższej Sumienności są bardziej niefrasobliwe, beztroskie, działają spontanicznie, bez planowania, są mniej wytrwałe i zorganizowane, nastawione do życia bardziej hedonistycznie. Niższa Ugodowość wiąże się z tendencją do stawiania na swoim, rywalizacji. Badani osiągnęli niższe wyniki w podskalach: Altruizm i Skromność, są więc przede wszystkim bardziej skoncentrowani na sobie. Cechy te mogą być związane z tzw. odhamowaniem i zażywaniem substancji psychoaktywnych na drodze wzmocnienia pozytywnego (21). Ujawniają się one u osób zażywających właściwie wszystkie rodzaje środków psychoaktywnych (14, 21, 23–27), co z pewnością wskazuje na istnienie problemów osobowościowych związanych z obniżoną Sumiennością i Ugodowością. Osoby te mają prawdopodobnie cechy predysponujące do zachowań antyspołecznych.

Nie stwierdzono natomiast różnic między próbą normalizacyjną a osobami zażywającymi halucynogeny w poziomie Neurotyczności, czyli tendencji do doświadczania negatywnych emocji. Podwyższona Neurotyczność związana jest z zażywaniem substancji na drodze wzmocnienia negatywnego, jest więc próbą złagodzenia dzięki nim przykrych stanów emocjonalnych (22). Występuje ona u osób zażywających wiele środków psychoaktywnych, m.in. nikotynę, alkohol czy opiaty (14, 21–28). Być może podwyższona Neurotyczność nie cechuje osób zażywających halucynogeny, ponieważ środki te raczej nie nadają się do uśmierzania negatywnych emocji. W grupie badanych wykryto jednak podwyższony poziom jednego ze składników Neurotyczności: Impulsywności. Cecha ta związana jest z niezdolnością do kontrolowania swoich pragnień i łatwo zrozumieć jej związek z zażywaniem halucynogenów czy jakichkolwiek innych substancji psychoaktywnych. Wynik zgodny z badaniami na temat przyczyn zażywania substancji psychoaktywnych i niedawno został potwierdzony w badaniu osób zażywających halucynogeny (29).

Okazało się także, iż grupa badanych charakteryzuje się niższym od próby normalizacyjnej poziomem Ekstrawertyczności, a więc jest słabiej zaangażowana w kontakty społeczne. Podobne różnice rzadko występowały w innych badaniach dotyczących użytkowników substancji psychoaktywnych. Trudno spekulować dlaczego osoby mniej

uspołecznione sięgają po halucynogeny. Być może działa tu odwrotna zależność i to dziwaczność, niecodziennosc doświadczenia halucynogennego skłania niektórych do pewnego wycofania się z życia społecznego. W przypadku jednego składnika Ekstrawertyczności: Emocji pozytywnych, badani osiągają jednak wyższe wyniki od próby normalizacyjnej. Podskala ta mierzy pozytywne przeżycia emocjonalne. Być może pod wpływem halucynogenów ich użytkownicy często doświadczają takich stanów.

Interesujące jest to, że wielu badanych deklaruje, iż środki halucynogenne pomagają im w rozwoju osobistym – zwiększają wgląd w siebie czy świat, pozwalają spojrzeć na rzeczywistość z innej perspektywy. Wydaje się, że właśnie tak subiektywnie odbierane efekty halucynogenów mogą przyciągać do nich ludzi o wysokiej Otwartości na doświadczenie. O ile wysoka Neurotyczność może predysponować do poszukiwania środków pozwalających uśmierzyć przykre stany emocjonalne, a niska Sumienność – do substancji dających wiele przyjemności, o tyle właśnie Otwartość na doświadczenie może popychać do eksperymentowania z substancjami wywołującymi niecodzienne i głębokie zmiany w psychice. Z pewnością zażywanie bez żadnej kontroli tych potężnie działających środków przez ludzi skuszonych perspektywą poszerzenia świadomości może również być bardzo niebezpieczne i skończyć się długotrwałymi negatywnymi następstwami psychicznymi. Środki halucynogenne prowadzą do intensyfikacji procesów percepcyjnych i sensomotorycznych, zaburzeń selekcji bodźców i powstawania błędnych interpretacji o charakterze *poszerzenia perspektyw umysłowych*. Mogą prowadzić do uzależnienia przez racjonalizowanie intencji, idealizowanie efektów i umniejszanie negatywnych skutków przyjmowania tych środków.

Należy zaznaczyć, że wyniki przedstawione w niniejszej pracy mają pewne ograniczenia. Badanie miało charakter *ex-post-facto*, stwierdzenie zatem różnic w poziomie cech osobowości pomiędzy użytkownikami halucynogenów a próbą normalizacyjną nie przesądza o istnieniu zależności przyczynowej ani o jej kierunku. Grupa badanych składała się z dość niewielkiej liczby osób, co ogranicza pewność wnioskowania statystycznego. Ponadto w badaniu uczestniczyli ochotnicy, którzy mogli być w szczególności sposobie zainteresowani tematem pracy, a więc także posiadać inne cechy osobowości niż osoby nie zażywające halucynogenów. Część badania była przeprowadzona przez Internet i nie mogła być tak dobrze kontrolowana, jak przy obecności badacza. Grupa badanych składała się z wielu osób, które oprócz halucynogenów zażywają także inne środki psychoaktywne. Dlatego w celu potwierdzenia wyników otrzymanych w pracy należałoby przeprowadzić kolejne badania, najlepiej na dużo większej próbie osób zażywających tylko i wyłącznie substancje halucynogenne.

WNIOSKI

1. Osoby zażywające substancje halucynogenne różnią się poziomem cech osobowości od osób nie zażywających narkotyków. Charakteryzują się wyższym poziomem Otwartości na doświadczenie i niższym poziomem Sumienności, Ekstrawertyczności i Ugodowości.

2. Głównym powodem zażywania substancji halucynogennych jest ich wykorzystywanie dla osobistego rozwoju oraz przyjemności i rozrywki.

PIŚMIENNICTWO

1. Szukalski B (2005) *Narkotyki – kompendium wiedzy o środkach uzależniających*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
2. Grinspoon L, Bakalar JB (1997) *Psychedelics drugs reconsidered*. New York: The Lindesmith Center.
3. Grof S (2000) *Obszary nieświadomości. Raport z badań nad LSD*. Kraków: Wydawnictwo A.
4. Johnson MW, Richards WA, Griffiths RR (2008) Human hallucinogen research: Guidelines for safety. *Journal of Psychopharmacology*, 22, 603–620.
5. Nichols DE (2004) Hallucinogens. *Pharmacology and Therapeutics*, 101, 131–181.
6. Aghajanian GK, Marek GJ (1999) Serotonin and hallucinogens. *Neuropsychopharmacology*, 21, 16–23.
7. Rudgley R (2002) *Alchemia kultury. Od opium do kawy*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
8. Sierosławski J (2006) *Substancje psychoaktywne. Postawy i zachowania. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2006 roku*. Warszawa: Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.
9. Hofmann A (2001) *LSD...moje trudne dziecko*. Warszawa: Wydawnictwo Latawiec.
10. Seligman MEP, Walker EF, Rosenhan DL (2003) *Psychopatologia*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
11. Abraham D (1998) *A critical review of theories and research concerning Lysergic Acid Diethylamide (LSD) and mental health* [Online]. Multidisciplinary Association for Psychedelic Studies. Protokół dostępu: <http://www.maps.org/research/abraham.html> [15.11.2010].
12. Cohen S (1960) Lysergic Acid Diethylamide: Side-effects and complications. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 130, 33–40.
13. Nishith P, Mueser KT, Gupta P (1994) Personality and hallucinogen abuse in a college population from India. *Personality and Individual Differences*, 17, 561–563.
14. Mendez K (2010) *Substance use in a clinical sample: The importance of personality and gender* [Online]. Psychology Undergraduate Honours Essays. Protokół dostępu: <https://circle.ubc.ca/handle/2429/27010> [2010.11.30].
15. Barbosa P, Cazorla I, Giglio J, Strassman R (2009) A six-month prospective evaluation of personality traits, psychiatric symptoms and quality of life in Ayahuasca-Naive subjects. *Journal of Psychoactive Drugs*, 41, 205–212.
16. Lerner M, Lyvers M (2006) Values and beliefs of psychedelic drug users: A cross-cultural study. *Journal of Psychoactive Drugs*, 38, 143–147.
17. McGlothlin W, Cohen S, McGlothlin M (1969) Long lasting effects of LSD in normals. W: Cole JO, Wittenborn JR (red.) *Drug abuse: Social and psychopharmacological aspects*. Springfield: C.C. Thomas, 3–26.
18. Griffiths RR, Richards WA, McCann U, Jesse R (2006) Psilocybin can occasion mystical-type experiences having substantial and sustained personal meaning and spiritual significance. *Psychopharmacology*, 187, 268–283.
19. Siuta J (2006) *Inwentarz Osobowości NEO-PI-R Paula Costy i Roberta R. McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
20. Unger SM (1963) Mescaline, LSD, psilocybin, and personality change. *Psychiatry*, 26, 111–125.
21. Flory K, Lynam D, Milich R (2002) The relations among personality, symptoms of alcohol and marijuana abuse, and symptoms of comorbid psychopathology: Results from a community sample. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 10, 425–434.

22. Terracciano A, Löckenhoff CE, Crum MR, Bienvenu OJ, Costa PT (2008) Five-Factor Model personality profiles of drug users. *BMC Psychiatry*, 8, 1–11. doi:10.1186/1471-244X-8-15
23. Woicik P, Stewart S, Pihl R, Conrod P (2009) The Substance Use Risk Profile Scale: A scale measuring traits linked to reinforcement-specific substance use profiles. *Addictive Behaviors*, 34, 1042–1055.
24. Ball SA (2005) Personality traits, problems, and disorders: Clinical applications to substance use disorders. *Journal of Research in Personality*, 39, 84–102.
25. Kornor H, Nordvik H (2007) Five-factor model personality traits in opioid dependence. *BMC psychiatry*, 7, 3–6. doi:10.1186/1471-244X-7-37
26. Martin ED, Sher KJ (1994) Family history of alcoholism, alcohol use disorders and the five-factor model of personality. *Journal of Studies on Alcohol*, 55, 81–90.
27. McCormick RA, Dowd ET, Quirk S, Zegarra JH (1998) The relationship of NEO-PI performance to coping styles, patterns of use, and triggers for use among substance abusers. *Addictive Behaviors*, 23, 497–507.
28. Walton K, Roberts BW (2004) On the relationship between substance use and personality traits: Abstainers are not maladjusted. *Journal of Research in Personality*, 38, 515–535.
29. Verdejo-Garcia A, Del Mar Sanchez-Fernandez M, Alonso-Maroto LM, Fernandez-Calderon F, Peralez JC, Lozano O, Perez-Garcia M (2010) Impulsivity and executive functions in polysubstance-using rave attenders. *Psychopharmacology*, 210, 377–392.

Adres do korespondencji
Paweł Izdebski
Instytut Psychologii
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
ul Staffa 1, 85-867 Bydgoszcz
tel. (52) 349 3811
e-mail: pawel@ukw.edu.pl

Otrzymano: 17.03.2012
Przyjęto do druku: 06.11.2012

ZAŁĄCZNIK 1

ANKIETA DOTYCZĄCA ZAŻYWANIA SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH *QUESTIONNAIRE ON USE OF PSYCHOACTIVE SUBSTANCES*

Poniższa ankieta dotyczy zażywania substancji psychoaktywnych innych niż powszechnie dostępne używki, takie jak alkohol, tytoń czy kawa, zwanych potocznie narkotykami. Udział w badaniu nie niesie za sobą żadnego ryzyka. Ankieta jest w pełni anonimowa, a zebrane dane zostaną wykorzystane wyłącznie w celach badawczych. Uczestnictwo w badaniu jest dobrowolne i każdy ma prawo do rezygnacji na każdym etapie badania.

1. Płeć: M/K 2. Wiek: 3. Wykształcenie:
4. Proszę, przeczytaj uważnie poniższe pytania i postaraj się odpowiedzieć jak najbardziej szczerze.
 1. Od jak dawna zażywałeś substancje psychoaktywne (inne niż powszechnie dostępne używki)?
 2. Od jak dawna zażywałeś substancje halucynogenne?*
 3. Jakie substancje psychoaktywne zażywałeś/aś do tej pory? Wpisz ich nazwy
 4. Postaraj się określić, jak wiele razy zażywałeś/aś każdą z tych substancji, wstawiając odpowiednią literę ze skali poniżej, obok wpisanych wcześniej nazw substancji.
 - A) zażywałem jeden raz
 - B) zażywałem 2, 3 razy
 - C) zażywałem kilka razy (4–10)
 - D) zażywałem kilkanaście razy (11–19)
 - E) zażywałem kilkadziesiąt razy (20–100)
 - F) zażywałem więcej niż 100 razy
 5. Postaraj się określić, jak często zażywałeś substancje halucynogenne? Zakreśl właściwą odpowiedź
 - A) rzadziej niż raz na rok
 - B) mniej więcej raz na rok
 - C) kilka razy do roku
 - D) mniej więcej raz na miesiąc
 - E) mniej więcej raz na tydzień
 - F) częściej niż raz na tydzień
 6. Dlaczego (z jakich powodów, w jakim celu) zażywałeś substancje halucynogenne? Wpisz odpowiedź.

* substancje halucynogenne, psychodeliczne – substancje chemiczne, które w dawkach nietoksycznych wywołują zmiany funkcji poznawczych człowieka, tj. percepcji i myślenia, a także świadomości i nastroju, bez cech splątania, utraty pamięci lub dezorientacji; m.in. LSD, psylocybina, meskalina, DMT